

STUDIEHANDLEDNING

BORNHOLM

Studiecirkeln

I en studiecirkel bestämmer deltagare och cirkelledare tillsammans studiernas inriktning. Det är bra att redan i början diskutera hur ni tycker att arbetet bör gå till, hur ofta ni vill träffas och vilket arbetstempo ni önskar hålla.

Första sammankomsten presenterar ni er förstås för varandra i cirkeln, antecknar varandras namn, adresser och telefonnummer. Berätta varför ni har valt just denna cirkel och vad ni väntar er av studierna.

I en studiecirkel som fungerar bra är alla aktiva i arbetet. Ta gärna upp och diskutera hur ni kan arbeta tillsammans så att alla kommer till tals. Kan ni läsa mellan sammankomsterna eller utföra något annat arbete då? Ni kan t.ex. dela upp mellan er att ta reda på faktauppgifter som inte finns med i boken.

Bläddra igenom studiematerialet tillsammans. Bestäm vilka avsnitt som ni tycker förtjänar en grundlig behandling och välj ut diskussionsfrågor som intresserar er! Nöj er inte med studiehandledningens förslag till diskussionsfrågor, utan formulera egna frågor som kanske passar bättre till den inriktning ni vill ge studierna.

Ett förtydligande när det gäller registret i grundboken: om det står t.ex. s 25f, så betyder det s 25 och 26 (f = följande sida); om det står s. 25ff, så betyder det s 25 och minst två sidor som följer direkt efter den (ff = flera följande sidor). Detta sätt att göra sidhänvisningar används för att spara utrymme. Kursiverad sidhänvisning markerar att på just den sidan finns det mest att läsa om registerordet.

Tilläggsmaterial

Boken ger en översiktlig bild av ön och dess historia. Cirkel som vill studera Bornholm mer ingående ur olika synvinklar bör skaffa kompletterande litteratur. Se litteraturlistan s. 63. Det går att beställa böcker vid alla kommunala bib-

liotek. Ett problem här är att det finns väldigt lite litteratur på svenska om Bornholm. I första hand rekommenderas boken "Bornholm i sikte" som tillägglitteratur om ön på svenska. Den finns på många bibliotek, men är 20 år gammal.

Använd gärna boken "Danmark" av Ewa Svensson (beställs från Bilda Förlag) som kompletterande litteratur i studiecirkelarna. Den ger perspektiv på hela Danmark och Bornholm som en del av Danmark med kapitel om det typiskt danska, Danmarks historia, politik, näringsliv och natur. Man kan börja med att studera boken "Bornholm" och sedan sätta in ön i det danska sammanhanget genom att studera boken "Danmark" (där studiehandledning finns längst bak i boken) eller göra tvärtom.

Kartor över Bornholm kan berika studiearbetet mycket, både detaljerade kartor och översiktsskartor. Den som finns på bokens omslag är mycket översiktlig och bör kompletteras med åtminstone en gemensam karta i större skala till cirkeln. Många Ortsnamn nämns i texten och det kan vara spännande att följa ett beskrivet skeende på kartan. En detaljerad karta har ni också stor nytta av om ni planerar en resa som avslutning på studiearbetet.

Det är intressant att följa lokalpressen: se s. 7 i boken. Via det som skrivs i tidningarna kommer ni i närkontakt med vad som händer på ön under studietiden. Enklast gör man det förstås via Internet: www.bornholmstidende.dk

"Bornholms Tidende" är en vanlig nyhetstidning medan "Denne Uges Bornholm", som ges ut av "Bornholms Tidende" är turistinriktad och ganska mycket liknar en vanlig turistbroschyr. "Nordbornholmeren" är också turistanpassad och ges ut sommartid. Båda de senare är gratistidningar.

Ta del av Destination Bornholms rikliga information på hemsidan www.bornholm.info.dk.

Där går det också att beställa broschyrer kostnadsfritt. Har ni frågor går det bra att skicka

e-post till info@bornholm.info. Därifrån kan man också få information om guidningar, öppettider. Beställ en enkel karta kostnadsfritt och mer utförliga till olika priser i "E-shoppen" på hemsidan. Ni kan också skriva eller ringa till Bornholms Velkomstcenter, Ndr. Kystvej 3, DK-3700 Rønne; Tel. 0045 70 23 20 77.

Om några i cirkeln har tillgång till Internet kan ni dela på att göra de sökningar mellan sammankomsterna som ger er de tilläggsinformer ni vill ha. Här är ytterligare några hemsidor att börja söka på:

<http://www.brk.dk/brk/site.asp?p=32> Bornholms Regionskommunes hemsida har uppgifter om politik, sysselsättning, miljö m.m.

<http://bornholmsmuseum.dk/museumsudstil/index.html>. Bornholms Museums hemsida, med länkar till andra museer på ön.

Är ni intresserade av skönlitteratur kan ni låna Martin Andersen Nexøs romaner "Pelle Erövra- ren" och "Ditte människobarn" på biblioteket och ägna ett lämpligt antal sammankomster i slutet av studierna till dem.

En resa på Bornholm

Tänker ni avsluta studierna med att resa runt på Bornholm, så har ni god hjälp av kapitlet "Bornholm runt" när ni planerar resan. Vad behöver ni förbereda? Vad vill ni se, vilka miljöer har ni blivit särskilt intresserade av?

Hur ska ni åka dit? Måste ni kontakta folk i förväg för att kunna göra bra studiebesök? Vad kostar alltsammans? Vem tar reda på vad?

När ni slutar

I slutet av er studiecirkel är det värt att diskutera hur arbetet har fungerat. Motsvarade cirkeln era förväntningar? Skulle ni vilja lägga upp en annan cirkel annorlunda? Vad anser ni om boken? Skriv gärna till "Redaktören för landskapsstudier, Bilda Förlag, Box 42 053, 126 13 Stockholm" och berätta om cirkelarbetet och hur ni tycker att boken kan förbättras!

Vill ni fortsätta studierna med en annan län- der- och landskapsbok eller skulle ni vilja pröva på något nytt ämne?

Frågor att samtala om

Möt Bornholm

- ❖ Vad vet ni om Bornholm nu när ni börjar studera ön? Försök beskriva för varandra vad ni tycker är mest karaktäristiskt för Bornholm.
- ❖ Vilka förväntningar har ni när det gäller vad ni ska få ut av studierna och besöket på ön?
- ❖ Varför uppstår sägner liknande dem om Bornholms skapelse tror ni?
- ❖ De många korsvirkeshusen är spektakulära inslag i bebyggelsen på Bornholm. Läs gärna om korsvirket som byggnadskonstruktion i en uppslagsbok. Vilka för- och nackdelar tycker ni detta sätt att bygga hus verkar ha?

Bornholm genom seklerna

- ❖ Vill ni veta mer om Bornholms allra äldsta historia? En lättillgänglig skildring (på danska) finns i den lilla skriften "Bornholms Museum". Den kan beställas från Bornholms Museum för 25 Dkr. (I skriften finns också fakta om möbler, sjöfart, Bornholmerur, guldsmede, folkdräkter, textilier m.m.) Passa på att studera museets forntidsavdelning när ni är på besök i Rønne.
- ❖ Vilka forntidsspår är de äldsta i era hemtrakter? Finns samma typer av gravar där som på Bornholm?
- ❖ Slå gärna upp i en uppslagsbok och försök formulera vad som är typiska kännetecken för olika typer av forntida gravar som dösar, gånggrifter, hällkistor, rösen och högar. Hur är de utformade? Under vilken tid användes de?
- ❖ Är ni intresserade av texterna på runstenar? I boken finns exempel på sidorna 15, 16, 40, 61, 62. Läs gärna någon av Lars Rasks böcker "Runläseboken" (1990) och "Nordisk runläsebok" (1996). Där finns olika runalfabet, läsövningar och många runstenars texter uttydda.
- ❖ Ibland tolkas texterna olika av olika uttydare. Lista alla svårigheter och problem ni kan komma på, som möter den som försöker tyda gamla runtexter.
- ❖ Vad tycker ni var typiskt för medeltiden som historisk epok? Vilka intryck får ni av texten

- när det gäller Bornholms historia under medeltiden?
- ❖ Ovanligt många rundkyrkor finns på Bornholm, med tanke på hur liten ön är. Vad kan det bero på? Finns det enligt er mening något som gör rundkyrkorna särskilt intressanta? Vad i så fall? Av de svenska rundkyrkorna (se boken s. 16) finns tre i Uppland (Bromma, Munsö och Solna) två i Småland (Hagby och Voxtorp), en i Skåne (Valleberga), en i Västergötland (Skörstorp) och en i Östergötland (Vårdsberg).
  - ❖ Länge pågick kampen mellan kungen och ärkebiskopen om makten över Bornholm. Känner ni till liknande konflikter mellan kyrka och kungamakt från Sverige under ungefär samma tid?
  - ❖ Hammershus fästning spelade en viktig roll i Bornholms historia under flera århundraden. Vilka anser ni vara de viktigaste orsakerna till att fästningen byggdes?
  - ❖ Vilka borgar uppfördes i er del av Sverige under medeltiden? Vad vet ni om deras historia jämfört med Hammershus?
  - ❖ Diskutera orsakerna till att städer anläggs. Vad är det enligt er mening som avgör på vilka platser städer anläggs? Försök, efter att ha resonerat om detta, att förklara varför de bornholmska städerna och fiskelägena ligger just på de platser där vi finner dem idag.
  - ❖ Hansastäderna påverkade Bornholms historia kraftfullt i slutet av medeltiden och början av nya tiden. Försök bedöma vad som var positivt och negativt i deras inflytande?
  - ❖ Hur ser ni på svenskarnas del i Bornholms historia under 1500- och 1600-talen?
  - ❖ Varför tror ni Johan Printzensköld misslyckades med sitt uppdrag på Bornholm?
  - ❖ På hemsidan www.foteviken.se/skane/s2/s2.htm finns en intressant skildring av den ödesdigra stormen 1678, då en svensk flotta gick under. Läs den och diskutera om katastrofen kunde ha undvikits. Den lilla boken "Horns krig 1644-45 – den svenska invasionen av Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm" av Jonny Ambrius (Malmö 1999) kan ge lite tilläggsinformation om Sveriges krigiska ambitioner.
  - ❖ Det kan vara givande att ha tillgång till en bok om Danmarks historia att slå i och jämföra med, när ni läser om Bornholms historia. På svenska finns Alf Henrikssons "Dansk historia" i två volymer (Bonniers 1989). Säger det verket eller någon annan bok om Danmarks historia mer än texten på s. 23 i denna bok om konflikten mellan Danmark och England?
  - ❖ Caspar Henrik Wolffsen var en kapare från Bornholm som fick kunglig medalj och i Sverige har vi "Lasse i Gatan", som adlades av Karl XII till Lars Gathenhielm. Varför tror ni sjöröveri belönades så rikligt av den tidens kungamakt?
  - ❖ Många fattiga sydsvenskar som inte hade råd att emigrera till USA för till Bornholm i stället. Två av dem var "Pelle Erövraren" och hans far. Hyr gärna Bille Augusts Oscarbelönade film "Pelle Erövraren" från 1987 för att få en levande inblick i hur de människor tänkte som lämnade 1870-talets Fattigsverige med hopp om ett bättre liv på Bornholm.
  - ❖ Vilka menar ni är de viktigaste förklaringarna till att så många svenskar emigrerade i slutet av 1800-talet?
  - ❖ Är ni intresserade av vad som hände i Danmark under andra världskriget? Förutom böckerna som nämns i litteraturlistan på s. 63 finns en utförlig skildring av Danmarks historia under andra världskriget i Bo Lidegaards bok "Kampen om Danmark 1933-1945 utgiven (på danska) 2005 av Gyldendals förlag i Köpenhamn.
  - ❖ Till sist, jämför Bornholms historia med hur ert eget landskap har utvecklats genom seklerna. Vilka skillnader finner ni störst? Hittar ni några likheter?

Jordbruk, fiske och turism

- ❖ Läs gärna om Danmarks näringsliv i stort i Ewa Svenssons bok "Danmark" (beställs från Bilda Förlag) och jämför med vad som sägs om Bornholms näringsliv på s. 26-27 i boken. Tycker ni att Bornholm verkar ha samma inriktning som eller är annorlunda än Danmarks i stort?
- ❖ Vilken politik när det gäller fisket i Östersjön tycker ni skulle vara klokast på längre sikt?

- ❖ Vad kan det ha för fördelar och nackdelar för bornholmarna om en näring som turismen expanderar ytterligare?

Omväxlande natur

- ❖ Efter att ha läst kapitlet, hur tycker ni att Bornholms natur verkar skilja sig från Danmarks i stort (jämför gärna med naturtexten i Ewa Svenssons bok "Danmark")?
- ❖ Ser ni några likheter mellan naturen på Bornholm och den i era hemtrakter?
- ❖ Om ni är intresserade av geologi, läs gärna mer i "Turen går til Bornholm" eller någon av de andra böckerna som nämns i litteraturlistan (texter på danska).
- ❖ Vad anser ni om förslaget att när ni kommer till Bornholm börja studierna av öns natur på "NaturBornholm" i Åkirkeby? Verkar ett besök där lockande?

På Bornholm finns alltså guider som är specialiserade på öns natur. Har ni varit med på någon typ av naturguidning hemmavid? På vilka sätt kan man tänkas uppleva naturen annorlunda i en kunnig guides sällskap än vid egna strövtåg, tror ni?

Bornholm runt

- ❖ Vad tycker ni verkar mest intressant att se och uppleva i Rønne?
- ❖ Vilka fiskelägen och småstäder och vilka museer på ön skulle ni helst vilja besöka?
- ❖ Vilka resmål i Bornholms natur lockar er mest?
- ❖ Flygsand, som vid Dueodde, var förr ett hot mot bebyggelse och åkrar. På vilka håll i Sverige hade man liknande problem? Hur många människor ser ni förresten i bilden från Dueodde på s. 2?
- ❖ Kapitlet tipsar om några lättgångna naturpromenader. Är det någon som ni kan tänka er att prova?
- ❖ Gamla ler-, sten- och kolbrott har förvandlats till sjöar lite varstans på ön. Hur ser ni på det?

- ❖ Vilka fornminnen på Bornholm intresserar er mest?
- ❖ Är ni intresserade av att besöka "krigiskt anknutna" platser på Bornholm? Ge exempel på sådana?
- ❖ När ni besöker Hammershus kan ni fördjupa era kunskaper om fästningen i det lilla museum som finns i en vit byggnad intill fästningen. Formulera gärna redan nu vilka frågor ni då vill få svar på.
- ❖ Vilka av öns kyrkor verkar mest spännande att besöka?
- ❖ Fundera under besöket på ön på om bebyggelsen där skiljer sig från den i t.ex. Skåne. Hur i så fall?
- ❖ Hur ser ni på småstäder som Svaneke, där bevarandeintressena är väldigt starka? Tenderar de att bli idylliska i överkant?
- ❖ Hur intresserade är ni av att se närmare på konst och konsthantverk på Bornholm? På vilka platser tror ni, efter att ha läst kapitlet, att man gör det bäst?
- ❖ Vill ni läsa skönlitteratur med anknytning till Bornholm? Skönlitteraturen kan ibland säga mer än en faktatext om hur det verkligen är att leva på en plats. Martin Andersen Nexö är förstas Bornholms store skönlitteräre författare. Läs gärna mer om honom i någon litteraturhistoria. Kanske några deltagare i cirkeln är speciellt intresserade av att bekanta sig närmare med hans stora episka verk "Pelle Erövraren" och "Ditte människobarn". Ni kan i så fall välja ut korta avsnitt att läsa upp vid lämpligt tillfälle under sammankomsterna. På så vis får alla en känsla för hur och om vad författaren skriver.
- ❖ Till sist: efter att ha läst färdigt kapitlet och boken, har den bild av Bornholm som ni hade i början av studierna förändrats? Hur? Vad vill ni helst se och uppleva under en tur runt ön? Skriv gärna varsin "tio-i-topplista" och jämför varandras.

Bilda Förlag, Box 42 053, 126 13 Stockholm

Tel. 08-709 04 00

Får kopieras fritt

ISBN 91-574-7832-5